

УДК 7.01: 009 (100)

РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ЖУРНАЛІСТІВ

Манакін В.М., Манакіна Н.М.

З основами міжкультурної комунікації (далі – МК) традиційно – ознайомлюються студенти факультетів іноземних мов, більш поглиблено – майбутні перекладачі, майбутні фахівці в галузі міжнародних відносин тощо. Цілком природно, що обсяг навчальної інформації про специфіку МК для зазначених студентів є обмеженим з огляду на конкретну фахову спрямованість їхньої майбутньої діяльності в плані країн, мов, національних, культурних, релігійних та інших особливостей.

Університетські стандарти підготовки вітчизняних журналістів поки що не передбачають обов'язкового навчального курсу з міжкультурної комунікації, на відміну від американських та більшості європейських шкіл журналістики, де ця дисципліна вже багато років входить до навчальних планів журналістів. Для доказу варто лише відкрити відповідні сайти департаментів університетів і порівняти запропоновані іноземним студентам навчальні плани та програми підготовки журналістів з нашими, вітчизняними. Чим це зумовлено?

По-перше, загальними глобалізаційними процесами, до яких Україна з об'єктивних історико-політичних причин стала причетною тільки з початку 90-х років ХХ ст. Колишні республіки СРСР, як відомо, світовим процесам інтернаціоналізації протиставляли тенденції міжнаціональної єдності на внутрішньодержавному рівні. Колишня ідеологія „залізної завіси” не передбачала міжкультурної комунікації на планетарному рівні. Натомість Європа й особливо США як багатонаціональна держава іммігрантів мали іншу ідеологію, спрямовану на пошуки порозуміння між представниками різних національностей та культур.

По-друге, саме в Америці з огляду на зазначені вище чинники створюється наукове підґрунтя МК як самостійної гуманітарної галузі знань. Необхідність налагодження швидкої та дієвої комунікації з країнами-союзниками та потужний імміграційний потік після Другої світової війни зумовили відкриття у 1946 році Інституту служби за кордоном (the U.S. Foreign Service Institute), одним із завдань якого була підготовка фахівців по спілкуванню з представниками інших культур. Очолив цей Інститут лінгвіст Едвард Холл, в праці якого (спільній з Д. Трагером) „Culture as Communication” („Культура як комунікація”) вперше з'явився термін „міжкультурна комунікація” [4; 5]. Через одинадцять років, у 1957 р., Р. Ладо, інший відомий американський мовознавець, друкує ще одну знакову працю „Linguistics across Cultures” („Лінгвістика через кордони культур”) [2], яка започаткувала новий напрям – контрастивну лінгвістику, завданням якої є дослідження міжмовних відмінностей як проявів міжкультурних розбіжностей [докладніше див. у: 3]. Успішному розвитку МК в США та Західній Європі сприяли також антропологічні, етнологічні, соціопсихологічні дослідження, які також зачіпали

принципові основи МК як інтердисциплінарної і дуже потрібної для сучасного людства наукової галузі.

На сьогодні академічний курс МК в зарубіжній вищій освіті є дуже популярним не тільки для підготовки лінгвістів, міжнародників та журналістів, а й спеціалістів інших гуманітарних, економічних та бізнесових галузей. Це стосується і Росії, де цей напрям активно розвивається. Отже, актуальним завданням вітчизняної університетської підготовки майбутніх журналістів є включення до навчальних планів курсу МК та розробка відповідної науково-методичної бази цього курсу з урахуванням міжнародного, вітчизняного (школи журналістики Таврійського, Дніпропетровського національних університетів) досвіду та специфіки власне журналістської діяльності.

Навіть звичайні туристи перед поїздкою за кордон ознайомлюються з національними особливостями інших культур. Журналісти, які професійно є учасниками комунікації, в тому числі й міжнародної, міжкультурної, міжрелігійної etc., на жаль, часто не мають відповідної підготовки в цій сфері. Наслідок – вербальні та невербальні, психологічні та етносоціальні комунікативні бар'єри, які шкодять професійній діяльності. Найделікатніша і найуразливіша зона непорозуміння – релігійні переконання та стереотипи. Подекуди це зачіпає соціопсихологічні та соціосексологічні уявлення, що не співпадають в різних культурах світу.

Журналіст не тільки відтворює факти і події, а й мимоволі приховано або прямо оцінює їх з позиції своєї, а не іншої національної культури. І тут також закладена імовірність некоректної оцінки, зумовленої нерозумінням (необізнаністю) інших культур. Автори цих рядків на власному досвіді, тривалий час працюючи на Сході (Китай, Лаос), відчували позитивні та негативні наслідки міжкультурного спілкування і переконалися в необхідності поглиблення знань у цій сфері на рівнях теорії та практики.

Теоретичні засади МК як науки та навчального предмета ґрунтуються на: 1) окресленні меж поширення МК як міждисциплінарної галузі; 2) визначення концептуального апарату МК; 3) утвердженні методології та методичного інструментарію МК з урахуванням особливостей журналістської діяльності в різних засобах масової комунікації та індивідуальному спілкуванні журналістів в умовах чужого культурного середовища.

Надійна концептуальна, метамовна, а відтак і теоретична база МК на сьогодні ще не сформована, хоча пошуки в цьому напрямі здійснюють і наші науковці [див., зокрема, 1]. Це зумовлено, з одного боку, початковим етапом розвитку галузі (в середньому п'ятдесят років – це зовсім малий термін для будь-якої науки). По-друге, кардинальними загальнонауковими зрушеннями, побудовою принципово нової світоглядної парадигми на початку нового століття і тисячоліття. Підґрунтям новітньої парадигми є, на наш погляд, фокусування спеціалізованих наукових, філософських та релігійних знань в одному вимірі фізичних і метафізичних (духовних), реальних і віртуальних уявлень про людину, світ і Всесвіт. Лише гармонійне поєднання зазначених сфер людських знань може призвести до створення голограми більш-менш об'єктивного уявлення про будь-яке матеріальне чи ідеальне явище, що досі лишається лише мрією, а не реальністю людського пізнання.

Базові теоретичні принципи МК пов'язані з такими поняттями, як культура, концептосфера, етнопсихологія, ментальність, національні стереотипи, концептуальні та мовні картини світу, комунікативна семіотика, когнітологія та гносеологія та багатьма

іншими, розробка яких активно триває в зарубіжній та вітчизняній науці. Журналістська специфіка передбачає висвітлення цих понять на фоні та у безпосередньому зв'язку з теорією комунікації та інформації, основами журналістської професійної етики тощо.

Практичний аспект МК є найскладнішим для втілення в монокультурному середовищі, що демонструє більшість університетів України, за винятком прикордонних територій, Криму, деяких інших місцевостей держави. У більшості українських вузів немає мультинаціональних студентських спільнот, відтак відсутні психологічні навички співіснування „різношкірих”, „різнокультурних” представників, як, наприклад, в США, деяких вузах Європи, наприклад. Нам лишається створювати штучні моделі міжкультурної комунікації, проводити віртуальні тренінги, використовувати досвід інших країн, розробляти різноманітні завдання по усуненню міжкультурних та міжетнічних бар'єрів спілкування. Професійна підготовка журналістів покликана навчити українських студентів адекватній з позицій МК інтерпретації зарубіжної медіа інформації в різних ЗМІ, сформуванню особисті навички персональної поведінки в різних між культурних ситуаціях на основі власної культурної компетенції.

Практичний аспект МК як навчального курсу для журналістів має також загальногуманітарну спрямованість і покликаний на розвиток відчуття міжнародної етики, коректного сприйняття та журналістського осмислення особливостей психології, поведінки та цінностей інших культур, націй, релігій. Це шлях формування якісно нового типу особистості, яка здатна власну національну гідність усвідомлювати у **єдності відмінностей** з іншими у глобальному міжнаціональному та міжкультурному просторі.

Зміст та структура курсу МК мають відбивати коло найважливіших проблем галузі. Серед них назвемо такі: об'єктивні чинники міжкультурних розбіжностей та їх типологія; концепти культурології, соціології, етнології, лінгвістики, психології, теорії комунікації, інших наукових суміжних галузей в аспектах МК; контактні вербальні та невербальні (кінетичні, візуальні, слухові та ін.) коди комунікації; місце, роль і моделі МК у різних видах журналістської діяльності; стратегії та тактики усунення міжкультурних бар'єрів та ін. Цей перелік відбиває багаторівневість та різновекторність дисципліни, що, зокрема, віддзеркалює і специфіка журналістської професії.

Своєрідним надзавданням, кінцевою метою міжкультурної комунікації як відносно нової гуманітарної галузі знань і навчальної дисципліни слід вважати єднання людей на планеті, встановлення шляхів міжнародного порозуміння із обов'язковим збереженням самобутності безвинятково кожної національної культури, кожної етнічної спільноти.

Список літератури

1. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. – Харьков: Штрих, 2001.
2. Ладо Р. Лингвистика поверх границ культур // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 25. – М.: Прогресс, 1989.
3. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004.
4. E. Hall, D. Trager, *Culture as Communication*. – New York, 1946.
5. E. Hall, *Beyond Culture*. – New York, 1976.

Поступила до редакції 21.08.2006 р.